Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Fins det ett lif efter detta?

Föredrag

af

Viktor E. Lennstrand.

Pris 25 öre.

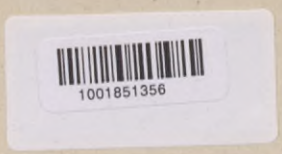
1001851356

Mina damer och herrar!

Jag vill först fästa mig vid de sex á sju bevis, hvilka den kristna teologien framstält för ett lif efter detta. Jag vill till att börja med uppvisa det ohållbara och grundlösa i dessa bevis. Det är ju alldeles klart, att jag på den korta tid, som är begränsad för ett föredrag, ej kan blifva i tillfälle att ens något så när utförligt tala om alla de skäl jag har för min tro, men jag hoppas, att hvad jag kommer att säga, dock i *någon* mån är egnadt att häfva åtskilliga missförstånd och jäfva en mängd medvetet eller omedvetet gjorda framställningar angående min öfvertygelse i denna fråga.

Först hafva vi då det s. k. *metafysiska* beviset, i hvilket man från själens beskaffenhet såsom ett immaterielt väsende sluter till hennes oförgänglighet. Detta bevis utgår från en origtig uppfattning af själen. Själen är icke något immaterielt väsende, som kan finnas till, oberoende af kroppen. Liksom kraft och materie äro oskiljaktiga — så äro ock kropp och själ oskiljaktiga. De gamle tänkte sig själen som en substans, en entitet, något som fans till i och för sig sjelft. Inom den kristna kyrkan ha isynnerhet tre olika meningar gjort sig gällande angående själens uppkomst. *Præxistensianerna* lära, att gud skapat alla menniskosjälar på en gång och att han har dessa millioner själar så att säga magasinerade hos sig och för hvarje kropps födelse skickar ner en af dessa många själar att förena sig med denna kropp. *Creatianerna* deremot mena, att gud icke skapat alla själar på en gång, utan vid hvarje kropps födelse särskidt för detta tillfälle skapar en själ, som då förenas med denna kropp och att han icke har några själar på lager. *Traducianerna* åter lära, att själen liksom kroppen fortplantas på naturligt sätt och endast *medelbart*, genom menniskan, härleder sig från gud.

De gamle trodde också, att endast *menniskan* har en själ och talade om de *osjäliga* djuren, d. v. s. djuren, som äro utan själ.

Men andra åsigter hafva med tiden härom gjort sig gällande. Den exakta, den empiriska forskningen kar kommit till helt andra resultater. Den har förflyttat menniskan från hennes undantagsställning i naturen, funnit henne vara en led i utvecklingens kedja och, liksom allt här i verlden, underkastad orsakslagens nödvändighet. Den har uppdagat, att hvad vi nämna själ hos menniskan, jemväl finnes hos djuren, fast i mindre grad. Jag hänvisar i detta fall till tvenne vigtiga vetenskapliga arbeten, nämligen "Menniskans härledning eller könsurvalet af Charles Darwin» och »De lägre djurens själslif, af professor O. M. Reuter vid Helsingfors universitet.» Skilnaden mellan djurens och menniskans själ är ej en kvalitativ skilnad, utan endast en skilnad i utvecklingen. Men från denna lika beskaffenhet följer, att om menniskans själ är odödlig, måste också djurets själ vara odödlig och om djurets själ är dödlig, måste också menniskans själ vara dödlig. Detta är en slutsats, som man ovilkorligen förr eller senare måste komma till. Till och med ett så idealiskt anlagdt sinne och en så kristlig man som den nyligen aflidne, af alla högt värderade professor Pontus Wikner, fann, att så måste vara förhållandet. År 1884 skref han i en tidskrift en uppsats om "Djurens odödlighet". Han kom till denna slutsats, derför att han utgick från antagandet af menniskans odödlighet. Och *är* menniskan odödlig, måste djuren också vara det; men nu finnas inga bevis för menniskans odödlighet. Närmast sanningen komma vi utan tvifvel, om vi gå utom oss sjelfva, och döma om djursjälens beskaffenhet och från *den* om menniskosjälens, ty egenkärleken förvillar lätt omdömet. Och jag hemställer då till Eder, om I, då i stån framför en död fogel eller ett djur hvilket som helst, från hvilket lifvet flytt, om I kunnen tänka Eder dessa egenskaper, hvilka vi med ett gemensamt namn kalla själ, existera sjelfständigt och fritt? Eller ha icke dessa egenskaper, minne, reflexionsförmåga, kärlek, hat o. s. v. blifvit tillintetgjorda i och med kroppens lif? När organerna ej längre verka, kunna då de krafter, dessa organer utveckla, finnas? Och är icke själen nödvändigt beroende af hjernan, så att en ringa rubbning i hjernan äfven förorsakar en rubbning i själen?

Det metafysiska beviset, i hvilket man från föreställningen om själen såsom ett immaterielt väsende sluter till hennes oförgänglighet, är således ej sant, ty själen är ej ett väsende, utan en verkan, eller en samling verkningar, funktioner

hos en normalt utrustad lefvande animalisk organism — hvilka funktioner äro oskiljaktiga från de kroppsliga organerna och af dem nödvändigt beroende.

Det andra beviset är det så kallade *teleologiska*, i hvilket man från menniskans anlag, hvilka här aldrig uppnå sitt mål, sluter till hennes fortfaro i ett annat lif, der dessa anlag skola blifva fullt utvecklade.

Men detta är endast en from önskan, och en from önskan är intet bevis. Öfverallt i verlden svikas förhoppningar och krossas möjligheter. Se endast omkring Eder i naturen! Vårens spirande brodd, som vissnar en frostnatt, rosen, som brytes i sin knoppning, och alla dessa millioner, som på naturens stora valplats falla ett offer för dem, som starkare äro, öfverallt se vi en förtidig död. Men bevisar väl denna förtidiga död tillvaron af ett annat för oss osynligt lif, der alla dessa här brutna utvecklingskedjor skola återknytas att fortgå i sin förra riktning? Om man från *menniskans* anlag, som här ej nå sitt mål, kan sluta till ett lif, der detta mål kan hinnas, måste man naturligtvis från alla *andra* anlag och möjligheter, hvilka här aldrig blefvo, hvad de kunde bli, sluta till en tillvaro, der dessa anlag och möjligheter skola blifva fullt utvecklade — och *då* måste vi tro på ett lif efter detta för alla frön, som här fröso bort, och alla smådjur, som här aldrig blefvo fullvuxna, likaväl som för alla dåliga menniskor, som aldrig blefvo de vilddjur i menniskohamn, som de kunnat bli, om de fått lefva längre.

Genom att på detta sätt draga ut konsekvenserna in absurdum, visar man det omöjliga i bevisets sanning.

Det tredje beviset är det *moraliska*, i hvilket man från menniskans behof af en högre fullkomlighet än hon här uppnår och från hennes behof af dygdens belöning och syndens straff sluter till ett lif efter detta, der denna fullkomlighet skall ernås, der dygden skall belönas och synden straffas.

Menniskan *har* ett behof efter en högre fullkomlighet än hon här uppnår. Det gör sig en otillfredsställdhet gällande med hvad vi äro och hvad som omgifver oss. Dessa känslor kunna ej förnekas och vi utilister erfara dem lika djupt, innerligt och allvarligt som någonsin de kristne. Men under det att dessa känslor och behof rikta de kristnes blickar uppåt himlen i tron på ett lif efter döden, der de personligen skola vara befriade från synden och dess sorger, rikta dessa samma

känslor och behof *våra* blickar framåt i tron på en bättre tid, då menniskorna skola vara bättre, då lidandets orsaker skola vara minskade och de flesta missförhållanden, under hvilka vi nu lida, skola vara afskaffade, Vi hafva *det* gemensamt med de kristne, att vi ej äro tillfreds med vår nuvarande sinnesbeskaffenhet och samhällets nuvarande förhållanden. Men de kristne tro, att ett annat lif skall gifva dem personligen hvad de här sakna och göra dem till hvad de ej här äro, och denna tro gör dem undergifna och dådlösa. Vi åter tro, att en framtid skall kunna gifva våra efterkommande hvad vi längta efter och göra dem bättre än vi äro och denna tro eggar oss till ifrig och energisk verksamhet, att den korta tid det är oss förunnadt lefva, göra hvad vi kunna för att arbeta fram dessa förhållanden och dana dessa sinnelag.

Det så kallade moraliska beviset för ett lif efter detta är ej något bevis, utan beror på en missriktad känsloström — en känsloström, som kristendomen ledt upp till en illusorisk himlaverld, men som vi utilister vilja låta flöda ut i tro och hopp mot en framtid, som skall förverkligas — en framtid, som det är *vår* uppgift ett förverkliga.

Kristendomens dröm om en himmel, der alla grusade planer, alla outvecklade anlag, alla krossade förhoppningar, *alla* möjligheter skola bli förverkligade i hela sin fullhet är en skön hänförande dröm för sörjande besvikna sinnen, men det är en *falsk* dröm. Det är en dröm, hvilken aldrig skall besannas. Och just emedan den icke är sann, hafva vi frigjort oss från den. *Vi* föredraga sanningen framför all skönhet i verlden, och vi hafva *mod* att lemna det sköna och angenäma för att omfatta sanningen. Och sanningen är tillräcklig att i glädje och tillfredsställelse uppväga alla lögners fagra bedrägerier. Sanningen utblottar oss visserligen i början — den utblottar oss på allt, som ej kan hålla färg inför kritikens och förnuftets blickar — den skiljer oss från allt, som vår orätt och falskt, och hvarje skilsmessa är förenad med lidande. Men *om* vi vilja följa sanningen, *måste* vi skiljas från mycket, som vi förut hållit kärt och dyrbart — och vi fatta mod att genomgå detta lidande, att beröfvas allt detta, som förut gladt och värmt oss för att blifva sanningens egne i oskrymtad kärlek — och hvad få vi för lön? — Åh, vi blifva delaktige af sanningens rikedomar, af dess glädje, dess frid, ej anad af de kristne, ansedd för ringa af denna verldens slafvar, af konvenansens och den all-

männa opinionens trälar — en glädje, en frid och tillfredsställelse, för hvilken vi ej skulle vilja taga i byte alla kristendomens förgängliga illusioner. —

Men jag vill äfven fästa mig vid den andra delen af det s. k. moraliska beviset för ett lif efter detta — i det man från behofvet af dygdens belöning och syndens straff sluter till ett lif, der den lidande dygden kommer att belönas och den triumferande synden att straffas.

Här i denna verlden är det icke som det *borde* vara.

> "Synd höjer en; för dygder andra falla;
> Den ene pinbänk värd, går undan hel,
> Den andre dömes för ett enda fel,"

säger Shakspeare, och jag tror, att om vi skulle gå tillrätta med oss sjelfva, skulle de af oss, som åtnjuta några förmåner framför andra, *om* de vilja vara sanna inför sig sjelfva, medgifva, att de ej mer *förtjena* dessa förmåner, än de, hvilka sakna dem. Att vi kommit i åtnjutande af dessa förmåner, beror derpå att vi kommit i lyckligare omständigheter. Alltnog: många lida, hvilka ej hafva förtjenat att lida, och många äro lyckliga, utan att *derför* vara *ädlare* än de som äro olyckliga. Tanken härpå, medvetandet och känslan af denna orättvisa är det, som gjort, att de kristne tänkt sig en tillvaro, der dessa orättvisor skola utjemnas och der belöning och straff skola utdelas efter *förtjenst.*

Vi hafva behof af en sådan tillvaro, men återigen har detta behof, denna längtan, dessa känslor tagit en orätt riktning. *Denna rättskipning kommer ej att ske deruppe utan bör ske härnere.* Är det så, att det går orättvist till här, så må vi se till att det blir rättvisare; är det så att det är dåligt ställdt här, må vi sätta alla krafter i verket att det må bli bättre. Aldrig må vi slå oss till ro här, lägga armarne i kors och inbilla oss, att de som här lida derför skola få lön i ett annat lif eller att de som här njuta i öfvermått derför skola straffas, sedan de äro döda. Åhnej — är det så att här fins menniskor, som lida och äro i nöd, utan att de förtjena det, må vi börja allvarligt arbeta för att dessa arma må upphöra att lida och i stället blifva lyckliga. Vi äro alla menniskor, och de fattigaste, de eländigaste hafva lika goda hjertan som någonsin de förmögne, de rike — och inom den smutsiga arbetsblusen kunna ädla känslor och ädla behof göra sig gällande likaväl

som inom den ordensprydda fracken. O, att vi alla blefvo fattade af dessa broderskapets känslor och mera mildhet gjorde sig gällande i omdömena och mera välvilja i handlingarne, skulle det alltid vara en god början.

Det fjerde beviset som den kristna teologien framstält för ett lif efter detta, är det s. k. *teologiska*, i hvilket man från guds egenskaper, vishet, godhet och rättfärdighet, hvilka ej skulle kunna förenas med menniskans tillintetgörelse, sluter till hennes tillvaro i ett annat lif, försåvidt gud också är allsmäktig.

Men detta bevis har lika litet värde som alla andra slutledningar från guds kärlek, vishet och allmakt.

Låtom oss antaga, att det fins en god, rättfärdig och allsmäktig gud till. Låtom oss tänka oss, att denna gud skapade en verld. Jag frågar Eder: skulle den verlden sett ut såsom vår verld, der så mycket ondt och orättfärdigt existerar? Jag förnekar detta på det allra bestämdaste. Och jag säger: en verld, som blifvit skapad af en vis, god, kärleksfull och allsmäktig gud skulle hafva blifvit en himmel, blifvit en verld utan lidande utan brott och ondska. Vår verlds beskaffenhet förnekar tillvaron af en gud, hos hvilken dessa egenskaper äro förenade. *Om* en sådan gud funnnes, borde han först och främst ha sörjt för, att *denna* tillvaro blifvit en lycklig tillvaro åtminstone för de fleste. Men när *så* icke skett, ha vi alls ingen anledning att tro att han ger oss en *annan* tillvaro, som skall blifva lyckligare? — *Om* han velat göra oss lyckliga, borde han kunnat gjort oss lyckliga redan i *detta* lifvet.

Men nu

> **"hvar morgon ny hörs nya enkors jemmer**
> **och nya faderlösas skri. Ny sorg**
> **hvar morgon slår mot himlens hvalf . . . ."**

Jag ser ingenstädes, hvarken i naturen, i historien eller det menskliga lifvet några spår af en vis, god och allsmäktig gud. Ty öfverallt ser jag strid — strid, hvari ej rätt, utan lika ofta orättvisan segrar — strid, sällan till lycka för den, som menar väl i redbart syfte, men ofta till brottslig fröjd för de pligtförgätna. Historiens blodbestänkta blad, naturens nödrop och menniskolifvets kvidan äro alls icke några vittnesbörd om en vis, god och allsmäktig gud.

Men — trots alla naturens, historiens och menniskolif-

vets protester, antager jag dock, att han fins och regerar här i verlden, och då säger jag: när guds vishet, godhet och kärlek kunna förenas med tillvaron af så mycket lidande kan jag sannerligen ej förstå, att dessa goda egenskaper icke också skulle kunna förenas med tillintetgörelsen af all förmåga att lida vare sig det nu gäller menniskor eller djur. *Detta* skulle, enligt min mening, kunna vara det enda, som vore egnadt att väcka tro på en sådan gud.

Det femte beviset för ett lif efter detta är *Jesu uppståndelse.*

Men först och främst äro berättelserna om händelserna vid Jesu uppståndelse i hög grad motsägande hos de fyra evangelier, på hvilkas uppgifter denna tro väsentligen grundas.

Och för det andra öfverflödar religionshistorien af berättelser om uppståndelser, hvilka de kristne presterna förklara vara dikt, myter och legender, men som för sig ha lika starka skäl som tron på Jesu uppståndelse. Så t. ex. säges det, att Krischna uppstod Buddha uppstod, Osiris uppstod, Atys uppstod, Esculapius, Adonis och Bachus uppstodo. Quexalcote uppstod, och att, naturligtvis på tredje dagen, äfven guden Mitra uppstod. Men om dessa gudars uppståndelser säga de kristna presterna att de aldrig egt rum, fast millioner trott det och lefvat och dött lyckliga i denna tro. Men lika litet värde de kristna anse sig ha rätt att gifva *dessa* gudars uppståndelser, gifva vi deras tro på Jesu uppståndelse, ty den har för sig alls icke starkare skäl än de andra gudarnes uppståndelser. Antingen skola vi tro på *alla* mytologiska historier, eller också på ingen, utan nöja oss med sanningen. Vi föredraga det senare.

Det sjette beviset för ett lif efter detta är det s. k. *historiska*, och det är det svagaste af dem alla.

Enligt detta sluter man från de flesta folkslags tro på ett lif efter detta till ett sådant lifs verklighet, men enligt detta bevis skulle man kunna få hvilka gudaskaper som helst till sanning. Om *någonsin* detta bevis haft något värde, borde det väl hafva varit, när Galilei framträdde med sitt påstående, att det ej är solen som rör sig omkring jorden utan tvärtom. Då kunde man hänvisa till alla jordens millioner och säga: De bestrida det alla; du står ensam med din dårakuga tro. Man försummade ej heller att andraga detta bevis och man vädjade till alla flydda tidsåldrar, till forntid och samtid och

tog *alla* jordens nationer till vittne för sin klara och tydliga mening, att det ju var solen, som rörde sig kring jorden. Aldrig har detta historiska bevis haft sådan styrka som då, ty huru olika menniskorna än voro, hvad åsigter de än hade — i *denna* punkt sammanstämde de alla. *Men* — under den tid, som sedan dess förflutit, har hela den civiliserade verlden gått och stält sig på kättaren Galilei sida trots det starkaste af alla s. k. historiska bevis.

Detta är nu de sex bevis den kristna teologien framstält för ett lif efter detta. Jag hoppas, att jag i någon mån lyckats visa, att de härleda sig antingen från origtiga begrepp och föreställningar eller från behof, hvilkas tillfredsställelse förlagts deruppe i stället för härnere.

Det skulle vara i hög grad intressant och för ifrågavarande ämne mycket belysande att angifva, hur tron på ett lif efter detta hos de lägst stående menniskorna först uppstått, men detta skulle nu taga tiden allt för mycket i anspråk. Jag hoppas i ett särskildt föredrag få tillfälle att göra detta.

Jag vill nu icke göra som de kristne — jag vill icke uttala någon dom öfver den, som har en annan åsigt än jag — han eller hon är visst icke någon dålig person för det. Men jag säger, att *jag* icke kunnat finna några bevis för ett lif efter detta. Kristendomens bevis är inga bevis, utan visa endast, att kristendomen stödjer sig på föreställningar, hvilka ej äro sanna.

När jag här talat om ett lif efter detta, menar jag naturligtvis ett personligt medvetet lif. Ty, strängt taget dör ingenting. Döden är en lifsprocess likaväl som t. ex. elden. Vid elden hafva ock de gamle liknat den. Elden tillintetgör ej hvad som brinner i dess lågor, utan förändrar blott dettas tillvarelseform och sprider partiklarne ut att förenas med andra delar af materien. Det är just detta, döden gör med menniskan. Han upplöser henne i små partiklar, splittrar krafterna och sprider dem ut att förenas med andra krafter. Men likasom ett ljus, hvilket brunnit ned, ej mer som *sådant* finnes kvar, så finnes ej heller menniskan som *sådan* kvar, sedan döden upplöst henne. Så länge den menskliga organismen är frisk och alla dess organer kunna fullgöra sina förbättringar, lefver menniskan. Inträder en rubbning någonstädes, kan det vålla döden; och i döden slocknar själens ljus, förlamas dess känslor och upphöra dess tankar att arbeta.

Det är kärleken till lifvet, som födt tro på odödligheten. Och man har liknat denna tro vid en *instinkt*. Och då hvarje instikt har sin motsvårighet i verkliga föremål, har man dermed velat bevisa, att en odödlighet måste finnas. Detta skulle man kunna kalla ett sjunde bevis. Der hunger finnes, finnes ock något att äta; der törst finnes, finnes ock något att dricka; der kärlek finnes, finnes ock några att älska och — der behof efter evigt lif finnes, måste ock ett sådant lif finnas. Jag vill nu här ej undersöka, huruvida tillfredställelse verkligen är försäkrad hvarje behof, hvarje känsla, hvarje längtan. Det är ju kändt, huru menniskor fått både hungra och törsta ihjel och äfven andeligen frusit bort i denna verlden, hurru stort, hur lifligt och allvarligt behofvet än må ha varit. Hvad innebär behofvet af evigt lif? Vid en psykologisk undersökning finna vi, att det endast är behofvet efter lif. Men att antaga, att behof efter lif tillförsäkrade ett sjelfständigt personligt medvetet lif i all evighet, det vore som om man sade, att behof efter mat är en borgen för att man alltjemt skall hafva tillgång till föda, riklig tillgång till föda, och detta så länge man kunde tänka sig lefva.

Den kristne *vill* tro på en uppståndelse och derför tror han derpå.

Man talar också om att kärleken är evig. "Den som verkligen älskar, *kan icke dö*," sade en gång den känslige Pontus Wikner. Hvarför? Jo derför, att den som älskar, *önskar* sig alltid få lefva i detta rus. Och först hoppas han, sedan tror han och så öfvergår den blinda tron till en fanatisk visshet att dessa känslor alltid skola blifva.

Så har äfven tron på odödligheten uppkommit. Men äfven här gälla orden: "*Det ena du vill, det andra du skall, så plägar det gå uti dylika fall.*"

Men, frågar någon, om detta lifvet är det enda — hvilken tröst finnes, när de, som voro oss kära lemmar oss? Hvad har du att säga den sörjande makan, de gråtande föräldrarne? I lyckans dagar, när allt går väl, då kan man väl vara färdig att tro nästan hvad som helst, men i skiljsmessans bittra stunder, då lifstråden slites af, och den, med hvilken man ledt ljuft och ledt, går ifrån oss — när den, som varit *allt* för en, dör — när denna man, denna kvinna, hvilkens hjerta klappade mot ens eget och i hvilkens leende blick man skådade sin egen bild — när han eller hon, med hvilken man

varit sammanvuxen för alltid sluter sina ögon till — hvad har du då att säga oss? Vid dödsbädden, i sorgehuset, huru lyda der dina ord?

Jag känner dessa stunder och, jag är ej främmande för dessa smärtor, hvilka ej kunna beskrifvas, dessa skiljsmessor i tårar. Men jag frågar: tränger sig ej genom detta sorgens töcken likasom en leende ljusstråle den tröstande förvissningen att denne, som så lemnat oss, gått till den eviga hvilan? Och ger dig ej denna tanke mera styrka och frid än kristendomens lära om en oviss evighet? Jag frågar: hvilket är *hårdare:* att veta, att dina föräldrar äro döda helt och hållet och nu fått en evig frid, än att frukta, att de denna stund skola vrida sig i outsägliga kval, derför att de icke trodde presterna? — hvilket är *hårdare:* att tro, att din lilla älskling — denna lilla varelse, som var ditt allt här på jorden och som du älskade, såsom endast en moder kan älska sitt barn – denna lilla pojke, som satt på golfvet och lekte med sin häst och vagn, medan du satt vid fönstret och sydde, eller denna lilla flicka, som taltade omkring med sin lilla docka och icke ville släppa din klädning utan stod och såg upp till dig med sina klara ögon, medan du skötte dina hushållsbestyr — jag frågar dig: *hvilket* är hårdare: att tro, att detta ditt barn i dag hvilar fri från all verldenes sorger och för alltid är bärgad undan alla smärtor och lidanden, eller att tro, att denna oskyldiga varelse, som af en eller annan anledning ej blef döpt, i dag skulle torteras af djeflar i helvetet, såsom den augsburgiska bekännelsen uttryckligen lärer? Jag frågar dig: hvilket är *sämre:* att tro att denna man, hvilken egde ditt hjerta och din hängifna kärlek — *han*, som var din glädje i lifvet och hvilkens minne ännu värmer ditt sinne i saknadens stunder — hvilket, frågar jag är sämre: att tro att denne man, hvilken ej ville bekänna mer än han kunde svara för och som aldrig kunde sälja sig eller förnedra sig till hyckleri, nu hvilar från sitt arbete, eller att tro, att han denna afton vore fördömd? Jag frågar dig till sist: hvilket är sämre: att tro att denna kvinna — hon, förstod dig så väl och som smekte bort vemodets veck ur din panna och kysste bort sorgerna ur ditt sinne — att hon som i misströstans timmar, då du höll på att svigta och förlora tron på lifvet, gaf dig mod och kraft och lifsgläde och friska känslor, så att du åter med lätta steg vandrade plig-

tens väg — jag frågar dig; hvilket är *sämre:* att tro, att hennes ömma känsliga hjerta ej mer kan såras af ett hårdt ord eller hennes blick någonsin mer skall höljas i tårar eller att tro, att hon nu skulle vrida sig i — — — — *nej, grymma, afskyvärda, djefvulska tanke, som presterna högtidligt svurit att hela sitt lif hvarje söndag predika för Eder! — jag kan ej uttala dig* — — — —.

Men, säger någon, vi hafva förebråelser. Vi voro icke alltid till glädje. Vi erinra oss stunder, då vi tvärtom förorsakade sorg och bekymmer. En gång blef du t. ex. vred och snäste af din vän, då han menade dig väl. Ack, att du hade detta ogjordt! Men det är för sent. Kan jag då ej få tro på ett återseende, der jag får bedja honom och henne om förlåtelse? Sanningen nödgar mig att säga, att ett sådant återseende ej gifves. Det är för sent att göra godt mot de döda. Men det är icke för sent att göra godt mot dem, som ännu lefva ibland oss. En gång skola de också dö En gång skall det bli för sent att göra godt äfven mot dem. Låt oss derför mot de lefvande uppföra oss så som vi önskat att vi hade uppfört oss mot dem, som äro döde.

Ånger och förebråelse ha intet värde i och för sig sjelfva. Det enda som ger dem värde, äro de lärdomar de gifva oss för lifvet.

Vidskepelsen kan väl stundom synas mycket skönare än sanningen och kristendomens falska förhoppningar kunna väl ibland förefalla trösterika och samvetssöfvande — *men*, sanningen i *första* rummet, lyckan i det andra. Och den som har mod att välja på det sättet skall snart inse, att sanningens lycka är den högsta lycka som gifves och att dess frid är denna varaktiga frid, som håller färg under alla förhållanden och ej är beroende af flygtiga sinnesstämmningar eller ögonblickets känslosvall.

Men, säger någon, fins det icke något annat lif, hvad får då detta lifvet för värde? Hur ödsligt, hur kallt och tomt blir ej detta lifvet, när du beröfvar oss illusionerna deruppe. Hur mörkt blir det ej, när du släckt ut alla de tindrande ljus, som hoppet tändt för oss på sorgens himmel.

Jag svarar: först då, när vi låtit det andra lifvet fara, skall *detta* lifvet få dubbelt så mycket värde — det skall bli rikare och vigtigare. Först när de kristna irrskenen slocknat,

skola nya ljus tändas, som bättre skola visa oss vägen till lycka och frid än kristendomens villande trosartiklar. Nya källor skola uppdagas, hvilkas vederkvickande krafter skola genomströmma slägtet med ett nytt lif. Och nya dagar skola komma, då så mycket af förgångna tiders illusoriska drömmar skall förverkligas, som ligger inom det rimligas och förnuftigas gränser.

Detta lifvet är det enda, om hvilket vi ega någon visshet. Det är ett material, som vi kunna göra mycket af, men som vi också kunna låta gå ifrån oss obrukadt.

Huru skola vi använda detta material? Huru skola vi lefva detta lifvet?

Det är på denna stora vigtiga fråga, utilismen vill söka gifva ett svar; det svar *den* anser det bästa. Och det är, att vi skola lefva detta lifvet så att det blir till största nytta.

Vi hafva nämligen funnit, att *allting* mätes och värderas efter dess nytta.

Arbetet har intet värde i och för sig sjelft. Ett arbete utan ett ändamål är ett dåraktigt arbete. Det arbete, som varit till största gagn, är det bästa arbete och det, som varit till största skada, är det sämsta arbete.

Hvila har ej heller något värde i och för sig sjelf. En hvila utan syfte att vara ett samlande af krafter för ett godt arbete — en hvila, som ej gifver vederkvickelse, sann helsa, muntert sinne och godt mod, är dålig. Den hvila är bäst, som gör mig bäst skicklig till arbete, och den hvila är sämst, som gör mig ockicklig till arbete.

Sanningen värderas och efter dess nytta. Hade ej sanningen så stor betydelse för en riktig uppfattning af lifvet och dess lagar, skulle vi ej sätta den främst på vårt program. Men just derför att kännedom om sanningen är af den allra största vigt för den enskilde och för folken, låta vi sanningskrafvet gälla för mer än allt annat. *Vore* sanningen skadlig, skulle vi bekämpa sanningen. Men nu är den grunden för all verklig lycka och derför kämpa vi för den.

Friheten har ingen betydelse för sig sjelf. Just derför att individens sedliga frihet och folkens frihet är nödvändig för framåtskridande och fortgång på det godas väg mot en högre lycka, gifva vi den en så högt värde. Om friheten vore skadlig skulle vi ställa oss bland våra motståndare och söka tillintetgöra friheten, men nu anse vi den vara nödvändig för

den enskilde och för samhället och derför stå vi kämpande under dess fana.

Försakelse och lidande har icke heller något värde i sig sjelfva. En försakelse och ett lidande utan ett godt ändamål är en galenskap. — en försakelse för försakelsens egen skull eller ett lidande för lidandets egen skull är ett vanvett. Det kommer an på, för hvilket ändamål man försakar och lider. Den högsta försakelsen är den, som afser andras lycka. Och den skönaste syn på denna jord är en man, en kvinna, som ringaktar egna fröjder, på det andra må bli lyckliga.

Intet af moralens bud har heller något värde i sig sjelft. Det som ger det värde är den nytta, dess efterlefnad medför. Och derför att dessa bud angifva de sedliga gränserna för våra handlingar och anvisa de medel, hvarigenom vi kunna främja andras välgång, äro de så vigtiga.

Och liksom allt annat mätes ock vårt lifs värde efter dess nytta. Den menniska har lefvat bäst, som varit till största nytta — den menniska har lefvat sämst, som varit till största skada.

Det fins ingen åskådning, ingen religion, som *fäster* menniskan så vid detta lifvet som utilismen — *ingen*, som ger detta lifvet mera betydelse och högre värde än utilismen.

Och nyttigt är vårt lif i den mån det bidrager att minska lidandet och höja lyckan, dock ej med egoistisk hänsyn till sig sjelf utan med hänsyn till slägtet.

För detta ändamål böra vi bli gripne, så att det för oss kommer att gälla mer än allt annat. Och så måste ske, när vi betänka lifvets korthet. Vi veta ej, hur länge vi få lefva. Tänk, hvilka tillfällen redan gått förlorade, hvilka krafter redan gifvits till spillo och så — en vacker dag ligger vi der utan att ha gjort något, som haft verkligt värde.

Tänk, hvilka krafter som missriktas på ovärdiga föremål! och hvilken rikedom af känslor, som stiger upp till honom deruppe och som så väl behöfdes härnere! Jag säger som Jacobsen säger i sin roman Niels Lyhne: "Tänk, om denna ström af kärlek, som nu stiger upp till den gud man tror på, i stället sänkte sig ner öfver jorden och flödade ut öfver menniskorna och omfattade dem i ömsesidig välvilja!" O, att vi kunde göra något för att så att säga draga ner himmelen till jorden! Ack, att menniskorna ville vakna upp och börja lefva ett lif värdigt varelser, som ha mycket kort tid på sig!

Vi skola alla dö. Det är något, som ingen undkommer. Det skall komma en tid, då *vi* ej längre finnas till. Hvarje hjerta, som klappar varmt här i dag, skall ha stannat; hvarje blick, som möter mig nu, skall ha slocknat, och de pulsar, som slå här af kraft och lifsglädje, skola ha domnat — vi skola tigga der liflösa och döda bland grafvar — och ingen skall bry sig om oss mer. I mån ha hvilka åsigter som helst — ni må vara kristna eller utilister, men alla måste vi dö. Men när vi ej längre finnas, skola *andra* lefva. *Edra barn* skola då kämpa tillvarons hårda kamp

Jag frågar eder: har ni *hjerta* att dö utan att hafva gjort *något* för att befria dem från de missförhållanden under hvilka I liden? *skola vi gifva dem våra kedjor i arf?* Vore det icke bättre, att vi slöto oss tillsammans och började en verksamhet för att få bort dessa bojor och förvärfvade dem en frihet, som satte dem i stånd att utveckla sina krafter till vinnandet af en högre lycka — en lycka, som vi blott fått ana och tråna efter! O, att vi kunde göra något för att *den* måste varda *deras* egendom!

Vi skola alla dö. Jag vet ej när turen kommer till någon af oss, men det kan låta bli dröja så länge. Låt oss derför i tid söka bota det onda vi gjort. Du yttrade häromdagen något orättvist nedsättande om din broder — du begick en oförståndig handling, som du ångrar — *nu* kan du göra allt detta godt igen. I dag, i morgon kan du gå och taga tillbaks det onda ryktet, innan det på förtalets snabba tungor hinner spridas vidare. Nu kan du godtgöra den orätt du tillfogade din nästa. Men jag beder dig: drag icke ut på tiden! Redan i öfvermorgon kan det vara försent. Jag har sett friska ynglingar dö hastigt utan att de väntat det och jag har sett den kraftiga mannaålderns män bortryckas i blommn af sitt lif. Jag har sett döden komma och öfverraska dem, som vandrat säkra. Jag beder eder icke lita allt för mycket på morgondagen. Skjuter du upp från den ena veckan till den andra, kanske du aldrig får det tillfälle på hvilket du hoppas,

> "Bland de makter, som på jorden trona
> bär blott vanskligheten säker krona,
> döden kan ej störtas, kan ej skona,
> och dess lie rostar ej,"

sjunger Runeberg.

Denna sanning bör väcka oss upp, så att vi börja ta saken på allvar och göra hvad vi kunna för sanning och rätt.

Jag vet väl, att det finns en mängd fritänkare, hvilka i sitt inre dela våra åsigter, men ej gilla, att vi högt förkunna dessa åsigter. De säga, att vi ställa till för mycket väsen, att vi borde lugna oss och låta tiden ha sin gång, så blir det nog bra. Men intet misstag kan vara större. *Tiden* har ännu ej utfört några reformer eller gjort några förbättringar, utan det har varit män, som trots hån och åtlöje, tagit itu med det onda, djerft blottat missförhållandena och fått menniskorna upp till kamp mot orättvisorna.

När t. ex. Luther uppträdde mot den katolska kyrkans vidskepelser, var det väl många, som delade hans oppositionela åsigter, men ogillade hans oförsynta uppträdande och bad honom lugna sig, skulle det nog bli bättre, hvad det led.

Men jag frågar: huru skulle det väl ha gått, om den fattige munken lyssnat till dessa välmenande råd och föreställningar, gått och rifvit ner sina 92 teser från Wittenbergs kyrkdörr och tänkt: ja, det är sant, det fins många andra, mycket lärdare, mycket vältaligare, män med mycket högre anseende än jag. Det är bäst att vänta, tills den kommer som är värdigare och kan uträtta mera. Om han resonerat på detta sätt, hade våra fäder då blifvit befriade från katolska kyrkans myndighet?

Nej.

Och nu är förhållandet likadant. Af den protestantiska i början för frihet kämpande kyrkan har blifvit en triumferande statskyrka, som nu i sin tur förföljer sanningens vittnen i vår tid. Denna kyrka har tagit makten i arf och söker att med den råa styrkans våldsmedel lagstifta inom andens verld. Den släpar i fängelserna den fria tankens män, som protestera mot att menniskor skola vara bundna af ceremonier och trosartiklar, som de ej längre tro på och aflöna ett okunnigt och vidskepligt presterskap, som utgifver de gröfsta vidskepelser för den allena saliggörande tron. Den kristna staten tvingar oss att kalla oss kristna, fast vi ej äro kristna. Den medborgare, som vågar tala om att han ej tror på augsburgiska bekännelsens fördomar, får ej åtnjuta samma rättigheter som de, hvilka vare sig de tro det eller icke, af feghet eller allvar, säga ja till trosartiklarne. Hela Sveriges folk vet nu, att jag ej är kristen, men ändå nödgas jag vara en

medlem af denna kyrka, hvilken jag med alla krafter bekämpar, och jag *kan* ej, huru gerna jag än ville det, på ärligt sätt komma ut ur denna kyrka. Straxt innan jag i Malmö blef fängslad för att aftjena det straff, hvartill jag blifvit dömd, ej derför att jag hädat Gud, utan endast derför att jag *förnekat* den rena läran, erhöll jag ett prestbetyg. Hvarje medborgare *måste* ha ett sådant. Och der stod det bland annat, att jag var "till Herrans Heliga nattvard oförhindrad." Jag hade då hållit 60 à 70 föredrag *mot* kristendomen — jag var dömd till tre månaders fängelse, derför att jag förnekat "gud, ett lif efter detta och den rena evangeliska läran" — och efter allt detta får jag, utan att jag begär det, ett af en kristen prest med hans eget namn egenhändigt undertecknadt intyg, att jag när som helst får gå till nattvarden!

Jag frågar de kristne: hvad säger ni om detta? Jag frågar eder: bör det nu ej snart bli ett slut härpå och bör ej det kristna namnet bäras endast af dem, som i andaoch sanning äro kristne, men ej tvingas på alla, hvilka åsigter de nu må hafva.

Undren I på, att jag skakar en smula på dessa fjettrar och ropar på frihet i sanningens och rättvisans namn?

Den kristna religionen, friförsamlingarnes lika litet som statskyrkans, lektor Waldenströms och pastors Fehrs, likalitet som biskop Billing och professor Rudins, är ej au niveau med tiden och med det nya lif som pulserar i tiden. Der hålla de på i sina kyrkor, missionshus och kapell med dopet, nattvarden, nådavalet, treenigheten, Jesu öfvernaturliga födelse, underverken, yttersta domen, helvetet, det nya Jerusalem m. m. under det att otaliga missförhållanden af alla slag råda här ibland oss. Men för dem ha presterna ej ögonen öppna.

Jag frågar: kan det nu ej vara tid att få folken ut ur kyrkorna och missionshusen, befria dem från alla kyrkans bedrägerier och få dem till nyttiga män och kvinnor i detta lifvet? Här *måste* det bli slut på böner och gudar, hvilka ej kunna hjelpa — det måste bli slut på jollret om guldgator, och jaspismurar och palmkvistar — här är nöd och lidande rundt omkring oss. Här släpa och svälta menniskorna och här gråta och jemra de sig i allehanda vedervärdigheter. Här uttalas hårda domar å ömse sidor och här tändas hatets och bitterhetens eld mot menniskorna inbördes. Jag säger: *tyst* med predikningarne öfver de gamla kyrkomötesresolutionerna

och hjelp de lidande i stället. Här är det arbetare, som få släpa och arbeta 12 å 14 timmar om dagen endast för att få mat och kläder. Gif dem ratt att hvila sig några timmar och egna någon stund åt själens odling också Ty arbetaren har en själ. Han är icke en maskin allenast. Gif honom mensklig rätt att få del af de högre njutningar och de ädlare fröjder, efter hvilka äfven han har behof.

Jag talar ej å embetets vägnar. Jag har ej aflagt någon ed, som förbinder mig att säga, hvad jag säger. Jag är ej beroende af någon menniska eller något samfund. Jag gör det endast i tanke på alla olyckliga och i tanke på våra efterkommande.

Här sitta ålderstigna män och qvinnor — måhända har du endast några veckor, kanske endast några dagar kvar. Jag vill ej hos dig väcka någon fruktan för döden. Vi behöfva ej frukta den. Och jag tror, att den eviga hvilan är välkommen för dem som haft nog af denna verldens bekymmer, men, innan du lemnar de kämpandes leder, innan din plats blir tom — skulle du ej vilja vara *ärlig* och göra något för de tankar och principer, hvilka skola minska lidandet för dina efterkommande — skulle du ej dö lyckligare, om du visste, att du gjort åtminstone *någon* insats i lifvet, hvilken verkade till godo, när du ej längre kan göra något. Och här är unga kraftiga män, som skola lefva 10, 20, 30 år. — O, hvad I kunnen göra! — hvilka tillfällen I fån att verka godt — hvar I än ären, i verkstaden, på kontoret, i butiken, i sällsskapskretsen, kommen I i beröring med menniskor som lida, ja, som kanske börjat misströsta, förtvifla — säg dem ett vänligt ord — låt dem känna att sympatiens känslor ännu omfatta dem, att de äro förstådda af dig och att de band, som förena dem med slägtet, ännu icke äro brustna. Vet du, hvad ett vänligt ord, en leende blick, ett fast broderligt handslag kan ha för följder?

Lär utaf de store döde
Hur ditt lif förädlas må,
Lemna, när ditt rum är öde,
Spår på tidens sand också.

Spår som hoppets ljus må tända
Hos en ann på lifvets haf
Någon vilsen bror kanhända,
Hvilkens farkost gått i kraf.

Från ***Utilistiska propagandans expedition, Jakobsgatan 28***, kunna reqvireras följande skrifter:

Hvad jag sagt och hvad jag icke sagt, föredrag af Viktor E. Lennstrand, hållet i Örebro, beslagtaget, åtaladt, men af juryn frikändt . . . . . 50 öre.

Svar på tal af Viktor E. Lennstrand Till prosten H. A. Witt . . . . . 12 "

Hvad vi tro och hvad vi vilja af Viktor E. Lennstrand . . . . . 4 "

Hvem blir fördömd, om kristendomen är sann? af Josef Symes, åtaladt och af hr Linkvists jury dömdt brottsligt, men af hr Lennstrands jury två gånger frikändt . . 4 "

Några ord till de kristne, af G. W. Foote . . . . . 4 "

90 frågor till de kristne . . . . . 4 "

Frälsning genom tron, af Robert Ingersoll . . . . . 2 "

Om ateismen . . . . . 2 "

Ofvannämdna skrifter säljas i *Tidningskontoret, Kungsgatan 18, Klarabergsgatan 27* och *Södermalmstorg 8.*

Vid större partier i fast räkning lemnas rabatt.

Stockholm, Nya Boktryckeriet. 1889.